

UOT-811.512.162

Səhifə:105-110

<https://doi.org/10.59849/2663-8967.2023.2.105>

Mehriban Əliyeva
AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu
mehribanalievayeva775@gmail.com

MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ ELMİ ÜSLUBDA ALINMALAR

XÜLASƏ

Məqalədə müstəqillik illərində elmi üslubda işlənən alınmalar araşdırılmışdır. Elmi əsərlərdə sahə anlayışları müəyyən bir sistem əmələ gətirir, sistemin elementləri isə bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olur. Elmi üslubda dilin daxili imkanları hesabına yeni terminlərin yaranması ilə yanaşı termin alınmaları da işləkliyi ilə xarakterizə olunur. Elmi biliklərin sürətlə inkişafı yeni anlayışlar sisteminə sabitləşməyə və müvafiq terminlərin təsbit, yaxud qəbul olunmasına səbəb olur. Hazırda bu terminlər Azərbaycan dilinə birbaşa Avropa dillərindən daxil olur. Əgər əsrin əvvəllərində dilimizə terminlər rus dili vasitəsi ilə daxil olurdusa, indi bu anlayışlar Avropa dillərindən, xüsusən ingilis dilindən birbaşa alınır. Müxtəlif elm sahələrində işlənən bu alınmalar bəzən öz orijinallığını tam şəkildə qoruduğu halda, bəzən də olduğu kimi dəyişiklik edilmədən işlənir. Müasir dövrdə texnologiyanın texniki elm sahələrinin qərbdə inkişafı terminlərin yaranma mənbələrinə də təsir edir. Çünki kəşflərlə bağlı yaranan yeni anlayış adları, alətlər və müxtəlif prosesləri ifadə edən terminlər olduğu kimi başqa dillərdən alınır və zaman keçdikcə definitivləşir və sahənin terminoloji bazasını formalaşdırır.

Açar sözlər: termin, terminologiya, elmi üslub, elm, əldə etmə, borclanma, elmi sahə.

Giriş: Elmi əsərlərdə sahə anlayışları müəyyən bir sistem əmələ gətirir, sistemin elementləri isə bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olur. Sahə, terminin mövcud olduğu xüsusi oblastdır. Bu oblast daxilində termin onu səciyyələndirən əsas cəhətləri kəsb edir. Oblast məntiqi ardıcılıqla təyin edilir və kənar təsirlərdən qorunur. Hər hansı leksik vahidin termin olması üçün birinci şərt həmin sözün definitiv kontekst vasitəsi ilə müəyyən anlayışla eyniləşdirilməsi, yəni anlayışı ifadə etməsidir. İkinci şərt definitiv kontekstin sahəyə aidliyi sayılır, yəni həm anlayış, həm onun definisiyası, həm də termin sahəyə aid olur. Bu iki şərt ödənilmədikdə söz termin ola bilmir. Buradan da belə bir nəticə çıxır ki, söz sahəyə aid kontekst daxilində terminoloji səciyyə alır. Bu cəhət termin yaradıcılığının bilavasitə elmi üslub və elmi mətnlərlə əlaqəsini aşkara çıxarır. Hər bir elm sahəsinin bütün anlayışları bir-biri ilə əlaqəlidir. Belə zəncirdə anlayışların hamısı eyni bir anlayışla birbaşa əlaqələnməyə də, bütövlükdə elm sahəsi ilə bağlıdır. Bir sahə terminlərinin onu əhatə edən məfhumlarla qarşılıqlı əlaqədə olması bütövlükdə sistem yaradır. Termin yaradıcılığı elm sahələrində zəncirvari, paralel və qarışıq əlaqələrə əsaslanır. Qeyd edilən xüsusiyyət bütün sahə terminologiyaları üçün universal səciyyə daşıyır.

Anlayış definisiya tələb etdiyinə görə, onu ifadə edən mətn formalaşır. Bu mətn anlayışın definisiyasıdır. Termin də belə mətnlərdən seçilir. Alınma terminlər elmi üslubda daha geniş şəkildə işlənir. Elmi üslubu digər üslublardan fərqləndirən, xarakterizə edən xüsusiyyət kimi alınma terminlər elmin müxtəlif sahələrini də bir-birindən fərqləndirir. S. Xəlilova yazır: “*Dil hər şeydən əvvəl başqalarının köməyi olmadan, yalnız öz qüvvəsi, daxili imkanları hesabına yaşamağa can atırsa da, məfhumlar sisteminin aramsız və kütləvi axını məcbur edir ki, yeni anlayışları əks etdirmək üçün digər dillərin imkanlarına da müraciət edilsin*”[94, s.130]. Yeni məfhumlar da ən çox müxtəlif elm sahələrində yaranır. Hər bir elm sahəsində işlənən alınmalar isə elmi kəşflərlə bağlıdır. Müstəqillik

illərində elmin inkişafı ilə bağlı olaraq Azərbaycan dilinə daxil olan alınmaları aşağıdakı tematik qruplara ayırmaq olar:

Alınma kimya terminləri: promotium, absorber, amalqama, vanadium, krekinq, deyterium, oleum, deyterium, entalpiya və s.

Alınma fəlsəfə terminləri: monizm, onologiya, qneseologiya, anarxizm, determinizm, rasionalizm, substansiya, eklektizm, transandans və s.

Alınma informatika terminləri: kiberspeys, klassifikator, kebster, pretzel, şeydir, sardinq, demon, sayt, fayl, çirset, svopinq, şardinq, komparator və s.

Alınma jurnalistika terminləri: klifhencer, kiberjurnalistika, kerninq, pres-tur, klassifikator, klifhencer, reverberasiya, retensiyasiya, tabloid, şpigel, hipermediya və s.

Alınma tibb terminləri: daktiloskopiya, exxondroma, mikroostomiya, mikronema, dakriosist, dizostoz, ekximoz, exoratiya, histerezis, hipernefroma və s.

Alınma texnika terminləri: ekliptika, edator, resel, depassivasiya, deponent, inkoterms, kondensat, dekort, deqazasiya, denudasiya platosu və s.

Alınma iqtisadiyyat terminləri: dambo, damnifikasiya, inkoterms, kontent, domisiliant, djirinq, dzajinq, depozit, insayder, konosament, kondisiya və s.

Alınma hüquq terminləri: inkorporasiya, delikt, inkorporasiya, inkvizisiya, inspirasiya, petisiya, ekspansion, admission və s.

Alınma diplomatiya terminləri: folketing , imicmeyker, indigenat, insinuasiya, irredentizm, paternalizm, reparasiya, reneqat, rimlend, simulyasiya və s.

Alınma politologiya terminləri: inspeksiya, dezinteqrasiya, draqoman, inspeksiya, interviling, partikulyarizm, plutokratiya, pontivikat, sbiopotrit və s.

Alınma pedaqogika terminləri: deviant, diaqnostik test, disleksiya, elektivkurs, evristik metod, interaktiv, pedaqoji dentologiya, pisa, postrekvizit və s

Alınma hərbi terminlər: diversiya, blokada, komponsater, karabin, zenit, ekipirovka, assenizator, kapitulyasiya, emissar, arsenal və s.

Alınma musiqi terminləri: xromatik, xronometraj, şou, şou-biznes, şoumen, stereofoniya və s

Müstəqillik illərində turizm sahəsi sürətlə inkişaf edir. Bununla bağlı Azərbaycan dilində turaqent, turbroker, turpaket, turoperator kimi yüzlərlə termin daxil olmuşdur. Eləcə avtonəqliyyatla bağlı radar, radar monitorinqi, radar kursu, radar kontaktı, radar displeyi kimi terminlər texniki terminologiyanın inkişafını özündə əks etdirir. Ölkələr arasında informasiyanın çatdırılması üçün informatika elminin son nailiyyətlərindən istifadə etmək, operativləşmə jurnalistika terminologiyasının zənginləşməsinə təsir edir. İnformasiyanın konkret texnologiya ilə dəqiqliyinin yoxlanılması üçün “verifikasiya” terminindən istifadə olunur. Hazırda “universal jurnalist” termini funksionallığına görə seçilir. Televiziyada bir neçə funksiyanı yerinə yetirən, yəni həm səs yazılması, həm, foto və video çəkilişini icra edən, keyfiyyətli məzmunu malik kontent hazırlayan informasiya işçisini ifadə edən məfhumdur. Televiziyada bir veriliş sistemindən, başqa formata keçmək üçün istifadə edilən qurğunun adı transkoderdir. Bu qurğunun adını bildirən termin bir çox dünya dillərinə, o cümlədən Azərbaycan dilinə keçmişdir. Massmediya, mediyaforum, medium, monofoniya, pressur, mediakratiya, medialandşaft, medialogiya, mediamorfoz terminləri müstəqillik illərində jurnalistika sahəsinə daxil olan alınmalardır. Bu alınmaların əksəriyyəti media ilə bağlı anlayışları ifadə edir. Bu terminlər Azərbaycan dilinə ingilis dilindən alınan birbaşa alınmalardır. İctimai-siyasi terminlər daha çox diplomatiya və politologiyanın sürətli inkişafı ilə bağlıdır.

İctimai-siyasi əlaqələrlə bağlı eləcə də diplomatik münasibətlərin yaranması müxtəlif kommunikasiya vasitələri ilə aparılır. Kommunikasiya zamanı informasiyanın verilməsi ilə bağlı dilə yeni anlayışlar qəbul olunur. Hazırda bu terminlər Azərbaycan dilinə birbaşa Avropa dillərindən daxil olur. Əgər əsrin əvvəllərində dilimizə terminlər rus dili vasitəsi ilə daxil olurdusa, indi bu anlayışlar Avropa dillərindən, xüsusən də ingilis dilindən birbaşa alınır. Müxtəlif elm sahələrində işlənən bu alınmalar bəzən öz orijinallığını tam şəkildə qoruduğu halda, bəzən də olduğu kimi dəyişiklik edilmədən işlənir. Müasir dövrdə texnologiyanın texniki elm sahələrinin qərbdə inkişafı terminlərin yaranma mənbələrinə də təsir edir. Çünki kəşflərlə bağlı yaranan yeni anlayış adları, alətlər və müx-

təlif prosesləri ifadə edən terminlər olduğu kimi başqa dillərdən alınır. Xüsusilə, informatika, telekommunikasiya, aviasiya elmlərinin inkişafı ilə bağlı dilə yeni alınmalar daxil olur. Müstəqillik illərinə qədər rus dili vasitəsi ilə dilə daxil olan alınmalar öz mənbəyinə görə fərqlənir. Bu alınmalar daha çox mənbəyinə görə fərqliliyi ilə seçilir və eyni zamanda rus dili vasitəsi ilə daxil olduğuna görə o dilin xüsusiyyətləri də alınmaların mənimsənilmə prosesinə təsir edir. Hazırda isə yeni yaradılan hər bir məfhumun ifadə edilməsi üçün reseptor dil kimi ingilis dilindən istifadə olunur. S.Sadıqova yazır: *“Azərbaycan dilində terminoloji sistemlər Avropa mənbəli alınmalar hesabına zənginləşir. Bununla da anlayış ifadə edilir, izah əvəzinə dilimizin fonomorfoloji qanunauyğunluqlarına, yəni həm xarici qişası, həm daxili mənası və definitiv-məzmunu alınan dildəkinə mümkün qədər uyğunlaşdırmaqla alınma terminin adekvat verilməsi tendensiyası fəallaşır”* [137, s.232]. Yəni dilə daxil olan alınmalar olduğu kimi dilə daxil olmur. Yunan və latın dillərindən keçən alınmalar ingilis dilinə keçərək müəyyən dəyişikliklərə uğrayır. Ancaq Azərbaycan dilinə ingilis dili vasitəsi ilə daxil olan bu terminlər birbaşa daxil olduğuna görə mənbə dildəki kimi yazılır. Məsələn, iqtisadiyyat, informatika sahəsində işlənən bir çox alınmalar informativ funksiya daşıyaraq dildə funksionallaşır. Onu da qeyd edək ki, alınma sözlə alınma terminlər bir-birindən fərqlənir. Ona görə də termin və termin olmayan söz arasındakı sərhəd müəyyənləşdirilir. Y.Koroleva bu sərhədi təyin etmək məqsədilə *“terminliyin aşağı həddi”, “terminliyin yuxarı həddi”* anlayışlarını daxil etmişdir. Onun fikrinə görə, *“aşağı hədd terminlə adi söz arasındakı sərhədin aşkar bilindiği hədddir. Yuxarı həddi isə o, müstəqil terminlərin birləşməsindən meydana çıxan terminoloji mənanı ifadə etmək əsasında təyin etmişdir. Müstəqil terminlərlə əmələ gələn terminoloji birləşmə, əsasən, cins-növ münasibətində təyin olunan anlayışı ifadə edir”* [222, s. 7].

Elmi üslubun mühüm funksional vahidi termindir. V.P.Danilenko terminə verilmiş müxtəlif tərifləri nəzərdən keçirmiş, onların əsas xüsusiyyətlərini təyin etmiş və bunu terminin çoxaspektli linqvistik hadisə olması ilə bağlamışdır [19, s.3]. Elmi üslubda da alınma sözlər deyil, alınma terminlər əsas götürülür.

Sahə terminologiyasının inkişafı, onun yeni terminlər hesabına zənginləşməsi bilavasitə müvafiq elmin inkişafı ilə bağlıdır. Elmin inkişafı isə yeni-yeni tədqiqatların aparılması və onların qeydə alınmasıdır. Hər bir sahə üzrə yazıya alınmış əsərlər elmi dildə qələmə alınır və bu mətnlər üslub xüsusiyyətləri əsasında elmi üslubda olan mətnləri əhatə edir. Deməli, elmi üslubda olan mətnlərdə yeni terminlər yer alır və termin yaradıcılığı prosesi də elmi üslubla bilavasitə bağlıdır. Elmi üslubda dilin daxili imkanları hesabına yeni terminlərin yaranması ilə yanaşı termin alınmaları da terminologiyanın formalaşmasında əsasdır. Təbii ki, terminin elmi tədqiqat prosesində yaranmasını və onun elmi üslubda yazılmış mətndə aşkara çıxmasını aksiom kimi qəbul etmək lazım gəlir. Elmi anlayışlar qabaqcadan ayrı-ayrı terminlər kimi təcrid olunmuş şəkildə olmur. Bu anlayışların mövcudluğu nəzəri araşdırmalar və təcrübi müşahidələr əsasında təsdiqini tapır və yalnız bundan sonra onlar adlandırılır və beləliklə yeni məfhumları ifadə edən terminlər yaranmış olur. Elmi üsluba aid mətnlərdə terminlər işləkliyi ilə diqqəti cəlb edir. Belə mətnlərin leksik səviyyədə təhlili, xüsusən onların leksik-statistik planda araşdırılması zamanı bu cəhətlər aşkar üzə çıxır.

Ədəbiyyatşünaslıq və dilçilik yaxın sahələr olub filoloji istiqamətdə humanitar elm sahəsində birləşir. Müasir dövr dilçiliyinin yeni yaranmış bir sıra sahələrində ədəbiyyatşünaslıq və linqvistika bir-birinə maksimum yaxınlaşır və nəticədə bu sahə terminlərinin müəyyən qisminin müştərək işlənməsi baş verir. Dilçilik ədəbi dil materiallarını, bədii mətnləri tədqiqata cəlb edir, müxtəlif janrlarda olan nümunələrin dil aspektindən öyrənilməsinə, tədqiq edilməsini reallaşdırır. Bu baxımdan dilçilik araşdırmalarında ədəbiyyatşünaslıqla bağlı alınma terminlər müəyyən işləkliyi ilə seçilir. Müstəqillik illərində postmodernist, postmodernizm terminləri mövcud olmayan gerçəkliyin obrazı, həqiqətə oxşarlığını əks etdirən cərəyan bütün dünyada yeni bir cərəyan kimi formalaşmışdır. Dilçilik elminin yeni sahələri yarandıqca yeni terminlər yaranır. Bu sahə ilə bağlı kakafoniya, kakologiya, koheziya, koqnitiv, koherensiya, kolometriya, kontekst, konsept və s terminlər Azərbaycan dilinə daxil olmuşdur. İzahlı dilçilik terminləri lüğətinə hər iki termin daxil edilmişdir. *“Kontekst – Mətnin təşkili mexanizmi qurulma texnikasına uyğun olaraq onu təşkil edən parçalarda işlənən ayrıca bir sözün daşdığı mənalardan müəyyənləşdirilməsinə imkan verən parça. Mətdə dil vahidinin*

lingvistik əhatəsi, işlənmə şəraiti və xüsusiyyətlər. Danışan və dinləyənin qarşılıqlı anlaşmasına xidmət edən mətn, bir növ ünsiyyət hadisəsi” [141, s.455].

Qeyd etmək lazımdır ki, lüğətdə “*kontekst*” vahidinin iştirakı ilə yaranan *kontekstləşmə, kontekstualizm, kontekstual, kontekstual sinonimlər, kontekstual-situativ yarımçıq cümlə, kontekstual yarımçıq cümlə kimi terminlər də yeni alınma timinlərdir və onlar da lüğətlərdə verilmişdir [141, s.756].*

Eləcə də dilçilikdə yaddaşın, mental leksikonun, konseptual sistemin operativ vahidi kimi “*konsept*” termini dilə daxil olmuşdur. Konsept koqnitiv dilçilikdə əsas vahidlərdən biri kimi insan yaddaşında dərk olunan müəyyən mənaya malik fraqmetlərin mental strukturunu əks etdirən anlayışdır. Kontekst termini başqa sözlərlə birləşərək birləşmələr yaratmışdır. Məsələn, konsept kodlaşması, konsept kriteriyası, konsept konkatenasiyası və s. Elmi mətnlərdə işlənən bu birləşmələr Azərbaycan dilinə məxsus şəkilçiləri qəbul edir. Məsələn, “*nitq etiketləri kontekstində*” birləşməsinin sonuncu komponentinin artırılmış “*n*” bitişdirici samiti və hal şəkilçisi “*-də*” cümlənin formalaşması prosesində istifadə olunmuş qrammatik vasitələrdir. Onları kənara qoyduqda birləşmə “*nitq etiketləri konteksti*” şəklini alır və nominativ vahidə çevrilir. Bu nominativ vahid üçün definitiv konteksti müəyyənləşdirmək mümkündür. Tərkibində nitq etiketi vahidi olan sintaktik konstruksiyaya “*nitq etiketləri konteksti*” deyilir. Terminin təyin olunma şərtlərini nəzərə alsaq, “*nitq etiketləri konteksti*” vahidini və ya birləşməsinin terminoloji mahiyyət kəsb etməsini müşahidə edirik.

Dilə daxil olunan alınmalar elm sahələrinin inkişaf səviyyəsini özündə əks etdirir. Belə ki, elmi biliklərin keyfiyyətcə yeni elmi-nəzəri səviyyə qazanması, anlayışlar sistemində sabitləşməyə və müvafiq terminlərin təsbit, yaxud qəbul olunmasına səbəb olur. Anlayışlar zaman keçdikcə definitivləşir və sahənin terminoloji bazasını əmələ gətirir. Sahəyə aid elmi məhsulun yaradılması prosesi onun anlayışlar sistemi əsasında, ona istinadla baş verir. Anlayışın yaranmasının təsdiqi onun terminlə adlandırılması ilə başa çatır. Elmi üslub sahə terminlərinin müxtəlif birləşmələrinin terminoloji məzmun qazandığını, lakin belə birləşmələrin hamısının ayrıca termin kimi fərqləndirilmədiyini göstərir. Yuxarıda verilmiş nümunədə belə birləşmələr az deyildir. Məsələn, nitq etiketləri kontekstində konstruksiyasından “*nitq etiketləri konteksti*” birləşməsini ayırmaq və onun terminoloji vahid kimi qəbul edilib işlənməsini özündə əks etdirir.

Dil substratı konsepsiyasına əsasən termin üçparametrlili mürəkkəb sistemdir. Bu parametrlər dil substratı, məntiqi substrat və terminoloji mahiyyəti əhatə edir. Dil substratı termini verballaşdırmaq üçün istifadə olunan dil vahidləri, dəqiq desək, qrafem və fonemlərdir. Onların vasitəsi ilə leksik vahidin, eləcə də terminin maddi cildi formalaşır. Fonematik quruluş terminin şifahi nitqdə canlandırılmasını təmin edir. Eyni zamanda qrafik və fonetik vasitələrin köməyi ilə formalaşmış terminin hansı dilə mənsubluğu da dil substratı vasitəsilə aşkar edilir. Məntiqi substrat yaranmış vahidin nəyi ifadə etməsinə və ya bildirməsinə xidmət edir. “*Dil substratı və məntiqi substrat vahidin forma və məzmunu haqqında informasiya verir. Lakin bu informasiya qeyd olunan vahidin termin olub-olmaması haqqında məlumat vermir. Bu məsələnin həlli terminoloji mahiyyətə görə həllini tapır. Terminoloji mahiyyət vahidin özünün mənasına əsasən xüsusi sahənin anlayışlar sistemində daxil olub-olmamasını aydınlaşdırır*” [237, s.7]. Məsələyə bu yöndən yanaşdıqda və yuxarıda kontekst, konsept, “*nitq etiketləri konteksti*” terminləri üçün müəyyənləşdirdiyimiz definisiya da nəzərə alındıqda, bu alınmaların dilə qəbul olunması məqbuldur. Çünki bu vahidlərin terminoloji mahiyyət daşıması, nominasiya məqsədilə yaradılması faktları təsdiqini tapır. Lakin məlumdur ki, dilin bütün nominativ vahidləri söz funksiyasını yerinə yetirənlər də, ayrıca vahidlər kimi leksik sistemə daxil edilmir. Terminoloji kontekst, bədii kontekst, feili xəbər tərkibli kontekst, təyini söz birləşməli kontekst, definitiv kontekst, metaforlu kontekst, məcazlı kontekst, xiazm tərkibli kontekst, frazeoloji vahid tərkibli kontekst və başqa belə birləşmələrin hər birinə izah və definisiya yazmaq mümkündür. Onların hər biri kontekstin konkret bir növünü ifadə edir, terminoloji mahiyyət daşıyır və bu sahənin terminoloji sistemində ayrıca termin-söz birləşmələri kimi işlənir.

Elmi üslub ümumi şəkildə götürüldükdə bütün elm sahələrinə aid olan üslubdur. Eyni zamanda elmi üslubun özünün də müxtəlif növləri vardır. Elmi tədqiqatlarda ən azı humanitar, ictimai, texniki elmi üslublar fərqləndirilir. Bu məsələyə daha geniş planda yanaşsaq, dilçilik üslubu, ədə-

biyyatşünaslıq üslubu, siyasi üslub, texniki üslub və s. bir-birindən ayırmaq olur. Belə olan halda konkret sahələr üzrə ayırma meyarı özünü göstərir.

Başqa bir yol mövcud terminin derivasiyası şəklində özünü göstərməsidir. Terminoloji sistemə yeni vahidlərin daxil edilməsi alınmalar hesabına da həyata keçirilir. Yeni terminin yaradılması zamanı aralıq variantlardan istifadə oluna bilər. Termin elmi üslubda müxtəlif variantlarda qeyd oluna bilər. Bunlar eyni anlayışı ifadə etdikdə terminin variantları sayılırlar. Məsələn region-bölgə, kredit-borc, kontekst-mətn, spiker-milli məclisin sədri, elektorat-seçici və s. Bu variantlardan birinin sonradan termin kimi qəbul edilməsi diqqəti cəlb edir. Elmi üslubda alınma terminlərin işlənməsində bu variantivlik uzun müddət müşahidə oluna bilər.

Nəticə. Göründüyü kimi, müstəqillik illərində elmin müxtəlif sahələrinin sürətli inkişafı yeni məfhumların yaranması, terminlərin alınması zərurətini yaradır. Elmin anlayışlar sisteminin genişlənməsi onun terminoloji bazasının da zənginləşməsinə aparıb çıxarır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xəlilov S. *İnternasional terminlər*, Bakı: "Maarif", 1991, 192 s. (94)
2. Королева, Е.В. *Синонимы и варианты в терминологии. Научно-техническая терминология*, Москва: – 1986. Вып. 8. с. 5-7. (222)
3. Левковская, К.А. *Теория слова*, Москва: Высшая школа, 1962, 300 с. (237)
4. Sadıqova, S., Quliyeva S., Həsənli Qəribova Ş.. *İzahlı yeni terminlər lüğəti*, II c. Bakı, "Elm", 2018, 240 s. (141)
5. Sadıqova, S. *Azərbaycan dilinin terminologiyası*, Bakı, "Elm", 2011, 380 s. (137)

Mehriban Aliyeva

Заимствования в научном стиле в период годы независимости Резюме

В статье исследованы приобретения, использовавшиеся в научном стиле в годы независимости. Полевые понятия в научных трудах образуют определенную систему, а элементы системы взаимодействуют друг с другом. Помимо создания новых терминов за счет внутренних возможностей языка в научном стиле, заимствования терминов характеризуются еще и своей функциональностью. Быстрое развитие научного знания приводит к стабилизации в системе новых понятий и установлению или принятию соответствующих терминов. В настоящее время эти термины входят в азербайджанский язык непосредственно из европейских языков. Если в начале века термины вошли в наш язык через русский язык, то теперь эти понятия взяты непосредственно из европейских языков, особенно английского. Эти заимствования, используемые в различных областях науки, иногда полностью сохраняют свою оригинальность, а иногда используются без изменений. В современное время развитие технических областей техники на Западе также влияет на источники происхождения терминов. Поэтому что новые названия понятий, инструменты и термины, обозначающие различные процессы, взяты из других языков и со временем становятся окончательными и составляют терминологическую базу данной области.

Ключевые слова: *термин, терминология, научный стиль, наука, приобретение, заимствования, научная область.*

Mehriban Aliyeva

Borrowings in scientific style during the years of independence Summary

In the article, the acquisitions used in the scientific style during the years of independence were investigated. Field concepts in scientific works form a certain system, and the elements of the

system interact with each other. In addition to the creation of new terms due to the internal capabilities of the language in the scientific style, term borrowings are also characterized by their functionality. The rapid development of scientific knowledge leads to stabilization in the system of new concepts and the establishment or acceptance of relevant terms. Currently, these terms enter the Azerbaijani language directly from European languages. If at the beginning of the century terms entered our language through the Russian language, now these concepts are taken directly from European languages, especially English. These borrowings, used in various fields of science, sometimes fully preserve their originality, and sometimes they are used without changes. In modern times, the development of the technical fields of technology in the West also affects the sources of the origin of terms. Because new concept names, tools and terms denoting various processes are taken from other languages and over time become definitive and form the terminological base of the field.

Key words: *term, terminology, scientific style, science, acquisition, borrowings, scientific field.*

Çapa tövsiyə edən: *AMEA, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu*

Rəyçilər: *professor Sayalı Sadıqova
dosent Natəvan Hüseynova*